

ROZVRSTVENÍ NÁRODNÍHO JAZYKA

KONTROLNÍ SKUPINA ŽÁKŮ

LEKCE:

1. ROZVRSTVENÍ NÁRODNÍHO JAZYKA
2. SPISOVNÁ A NESPISOVNÁ ČEŠTINA
3. ÚTVARY NESPISOVNÉ ČEŠTINY

VÝUKOVÉ CÍLE:

Žáci:

- ⇒ se seznámí se základními poznatky o národním jazyku,
- ⇒ vysvětlí, proč je čeština náš mateřský jazyk,
- ⇒ vyjmenují slovanské jazyky,
- ⇒ popíší, kde se můžeme setkat s nespisovnou formou českého jazyka,
- ⇒ uvedou příklady slov, která patří do slangu a argotu,
- ⇒ se seznámí s prvky jednotlivých nářečí.

NÁRODNÍ JAZYK

(Mluvnice, 6. ročník,

1. lekce, kontrolní skupina)

CVIČENÍ

Lze využít jakékoliv cvičení či opakování minulého učiva, formou samostatné práce žáků, předčítání vět učitelem apod.

B – vyjmenovaná slova a slova příbuzná:

B_lá mlha. Strakatý b_k. Slíb_l návštěvu. Rozb_tá krab_čka.
Ab_ch nezapomněl. Oblíb_l si knihu. Chlapec zlob_l. B_dlí ve
měste. Hb_tě poskočil. Hodiny b_jí. elená kob_lka. Velký
zb_tek. Ob_čejný den. Malý b_ček. Dubový náb_tek. Nové
b_dliště. Válečná b_tva. Kab_na letadla. Dob_vali se dovnitř.
Vaječný b_lek. Nab_té vědomosti. B_l jsem rád.

PRÁCE S UČEBNICÍ

Čtení textu a kladení otázek:

Jazyků je na světě několik tisíc, obvykle se uvádí počet od 3000 do 5000.

Těmto jazykům říkáme jazyky přirozené, neboť vznikaly po dlouhou dobu přirozeným vývojem určité skupiny lidí.

Příslušníci českého národa, tj. obyvatelé Čech, Moravy a Slezska, se dorozumívají českým jazykem. Čeština je náš národní jazyk.

Český jazyk prošel tisíciletým vývojem a vyvinul se ze společného základu všech slovanských jazyků, z tzv. praslovanštiny.

Slovanské jazyky dělíme na:

západoslovanské

čeština

slovenština

polština

východoslovanské

ruština

běloruština

ukrajinština

jihoslovanské

slovinština

srbochorvatština

makedonština

Pozn.: Učebnice Český jazyk 6 (Fraus), strana 98.

Otázky a úkoly:

Jak vznikaly jazyky přirozené?

Jmenujte slovanské jazyky.

Může být pro obyvatele ČR mateřským jazykem i jiný jazyk než je čeština?

Proč říkáme, že čeština je náš národní jazyk?

ZÁPIS DO SEŠITU

ČESKÝ JAZYK A ŘEČ

- na světě je 3000 až 5000 různých jazyků;
- příslušníci českého národa (obyvatelé ČR) mluví českým jazykem;
- **čeština:**
 - náš národní jazyk;
 - patří mezi slovanské jazyky;
 - vyvinula se z praslovanštiny.

VÝKLAD

Prohlédněte si tabulky v učebnici.

Národní jazyk se dělí na spisovnou a nespisovnou češtinu.

Kde se můžeme setkat se spisovnou formou češtiny? Kde s nespisovnou formou češtiny?

Pozn.: Učebnice Český jazyk 6 (Fraus), strana 98 dole.

SAMOSTATNÁ PRÁCE

Jaká znáte slova z jiných slovanských jazyků? Napište slova do sešitu.

Společná kontrola a vysvětlení významu slov.

PRO POBAVENÍ

Uhodněte slovenské hádanky:

Aj keď nemá ostrie,

Ktoré oko je vo dne–v noci na nohách?

predsa ostrý dosť je.

Cestuje po blate
v ružovom kabáte.

Jednou nohou stojí v poli,
druhou behá po okolí.

Sukne, sukne, samé sukne,
zaplače, kto na ne kukne.

Nemajú nohy, a predsa idú.

Tancovať v páľave
na nôžke je ťažké,
preto vždy na hlave
tancujem v zápražke.

(Řešení: křen, žízala, cibule, hodiny, kuří oko, kružítko, vařečka.)

Zkuste přeložit slovenská slova do češtiny:

Skrutkovač, bábetko, cencúl', čučoriedka, cintorín, gombík, raňajky, smäd,
vreckovka, zubná kefka...

OTÁZKA

V kolika jazycích umíte pozdravit?

Doplňte:

„Dobrý den“	- česky,	_____	- anglicky,
_____	- slovensky,	_____	- německy,
_____	- rusky,	_____	- francouzsky,
_____	- polsky,	_____	- italsky,
_____	- chorvatsky,	_____	- španělsky...

Poslechněte si, jak se vyslovuje slovo „historie“ v dalších jazycích:

angličtina – history;	němčina – die Historie;
francouzština – la histoire;	ruština – история;
španělština – la historia;	italština – la storia.

Jedná se o **internacionalismy** – mezinárodní slova vyskytující se v několika jazycích a mající v nich stejný nebo podobný význam.

Napadají vás další taková slova?

Stanovení choroby, nástroj, četnost výskytu, lékařství, člověk vynikající zcela mimořádným nadáním, věda o duševním životě lidí, časový úsek...

Vzpomeňte si, jak se řekne v jazycích, které znáte „matka“.

SPISOVNÁ A NESPISOVNÁ ČEŠTINA

(Mluvnice, 6. ročník,
2. lekce, kontrolní skupina)

CVIČENÍ

Lze využít jakékoliv cvičení či opakování minulého učiva, formou samostatné práce žáků, předčítání vět učitelem apod.

Například ROZBOR STAVBY SLOVA: po-po-skoč-it, ná-prst-ek, bez-star-ost-n-ý, uč-i-tel-ovi;

Vybraní žáci pracují na tabuli, ostatní do svých sešitů.

OPAKOVÁNÍ

Jakým jazykem mluvíme na území ČR?

Český jazyk.

Protože je nám čeština velmi blízká, učíme se ji už od narození od svých rodičů, říkáme jí ...

Mateřský, národní jazyk.

Jakými jazyky ještě mluví obyvatelé ČR?

Slovenština, polština, němčina, vietnamština, romština...

Mezi jaké jazyky patří čeština spolu se slovenštinou, polštinou, ruštinou a dalšími jazyky? **Jazyky slovanské.**

ZÁPIS DO SEŠITU

NÁRODNÍ JAZYK ČESKÝ

Dělí se na SPISOVNOU A NESPISOVNOU ČEŠTINU.

Spisovná čeština

- v projevech mluvených i psaných (knihy, tisk, rozhlas, televize, škola),
- reprezentuje národ (jednotná na celém území ČR),
- je oficiální (ve všech oblastech veřejného života),
- variantou je *hovorová čeština* (mluvená spisovná čeština).

Nespisovná čeština

– dělí se na útvary podle *území* nebo *společenského prostředí*:

- nářeční celky (obecná čeština) a nářečí;
- slang;
- argot.

PRÁCE S TEXTEM

Žákům rozdáme nakopírované ukázky (pracovní list č. 1), čtení textu, seznamování se s prvky jednotlivých nářečí.

Ukázka č. 1:

Našy lude teho pana Bezruč nigdaj nězastavovali, enem ho pozdravili a šli dalej. Tak se na něho zvykli. Najratšy se ten pan Bezruč pomluvili ze strykem Feliksem lebo s četkum Tonkum, jak pasli kravu ve Vrpču. Četka Tonka pravjeli, „na co se oni mje teš ptaju na také stare hlupoty, či ych to zajjima?“

Ukázka č. 2:

Hlavně, že Kim tátovi nic neřek. Kdybych byl v týhle chvíli všeho nechal, tak to mohlo bejt dobrý. Ale já mám nutkání pokaždé dovíst svý nápady až do konce. Nedokážu myslet na nic jiného, dokavád to neudělám. Už jsme měli po konferenci, učení nebylo žádný a jedno odpoledne jsme šli se školou na velet do Divoký Šárky.

Ukázka č. 3:

Tag vám teda budu teki povídat jednu pohátku vo hloupím Hondzovi. Teg diš Hondzovi chudřinka maminka humřila, ňákij čásek bili tag spolu s tátou. Takovij starij človjek už je teki nevohrabaniij a je netrpjelivij a íčko na stará kolena vařit a prát! Ha proto povídá jednou táta Hondzovi: „Konec je, Hondzo, a dost, já dál nevařím. Na vaření muší bijt ženská, ti se musíš voženit.“

Ukázka č. 4:

Jednó v noce šli dvá kluci na rake. V noci raci velizajó na pastvo na loka. Jeden klug mněl mněch a drohé mněl velké žbán. Chytali rake na lóce. Najednó se vozval z řeke hlas: „Amáně!! A ze žbána mo to votpovidělo: „Jakpak mužo hiť, deš so ve žbáně.“ Drohé zas s té řeke volal: „Michale!“ A

ten s pitla mo votpovidal: „Jag mužo hit, deš so f pitle.“ Kluci dostali strach, zahodili rake a hotekli.

Ukázka č. 5:

Soudcum už předem vstávaly vlasy na hlauě, dyž zvedali, že jede taky Sukař. Už předem si rychtovali svíčky, aby mohli po setmění, dyž přijížděl do cíle Sukař, zapsať jeho čas. Pořadí zjišťovat nemuseli; Sukař beuval dycky poslenní.

Ukázka č. 6:

Býl dobrý rok, sluněčka aj déšča dostatek a haluze sa pod střešňama enom ohýbaly. Nejnebezpečnější ftáci krúžili kolem tychto darů přírody – ftáci, ale bez péři – klučiska z dědiny. Brabec je také zloděj fták, který si enom zobne, ale dyž si „zobne“ taký Francek Lušňúj, tož hnedka na stromě chybí pět kilo!

1. lašské nářečí, 2. obecná čeština, 3. chodské nářečí, 4. hanácké nářečí, 5. podkrkonošské nářečí, 6. moravskoslovenské nářečí.

PROCVIČOVÁNÍ UČIVA

Rozpoznejte češtinu spisovnou a nespisovnou.

Potřebujeme lepicí hmotu a připravené papíry se slovy.

Žáci chodí k tabuli a do správného sloupce lepí jednotlivá slova:

erteple, brambory furt, pořád, lisknout, lištit, snídají, snídajú, rozsviř, rožni, kábl, kabel, chlapec, ogar, náušnice, oringle, cítit, cejtít, ještě, ešče, okno, vokno, zemřel, humřil...

ZÁVĚR

Opakování probraného učiva.

ÚTVARY NESPISOVNÉ ČEŠTINY

(Mluvnice, 6. ročník,

3. lekce, kontrolní skupina)

OPAKOVÁNÍ

Obrázek s vyjmenovanými slovy (pracovní list č. 2) – ve dvojicích najděte co nejvíce vyjmenovaných slov a slov příbuzných, časový limit (vítězná dvojice pak všechny přečte a zdůvodní, papíry podepsat, vysbírat a zkontrolovat).

Pozn.: Obrázek podle KUPKA, P. Vyjmenovaná slova.

SAMOSTATNÁ PRÁCE

Napište co nejvíce slov z libovolného nářečí.

Společná kontrola, „překlad“ slov do spisovné češtiny.

ZÁPIS DO SEŠITU

NÁŘEČÍ

- **Nadnářeční celek:** obecná čeština – ukázka, zapsat slova z ukázky.
- **Nářečí:** lašské, chodské, hanácké, moravskoslovenské,

podkrkonošské...

SLANG

- Mluva lidí náležících do určité *zájmové skupiny*.
- **Příklady:** rybářský, studentský, sportovní, počítačový...

ARGOT

- Utajená mluva *společenské spodiny* (zloději, narkomani...).

PROFESIONALISMY

- Nespisovná odborná slova rozšířená v určitém *pracovním okruhu* lidí (myslivci, policisté, lékaři a zdravotní sestry).

PROCVIČOVÁNÍ

Pracovní list č. 2.

Opravte obecnou češtinu na spisovnou:

Přemýšlel jsem o tom, čím bych jako chtěl být. Tři kluci z naší třídy chtějí jít na automechaniku, že by si vydělali dost peněz. Dělat s motory by mi taky sedlo, ale bojím se, že mě ze dvouma štyrkama do učňáku nevemou. Táta říkal, že se zeptá ve fabrice, že mají dobrého mistra, že bych to jako mohl zkusit u něj.

Pozn.: Učebnice *Čeština pro 9. ročník* (Jinan), strana 24, cvičení 13.

Nahrad'te podtržená slova spisovnými výrazy:

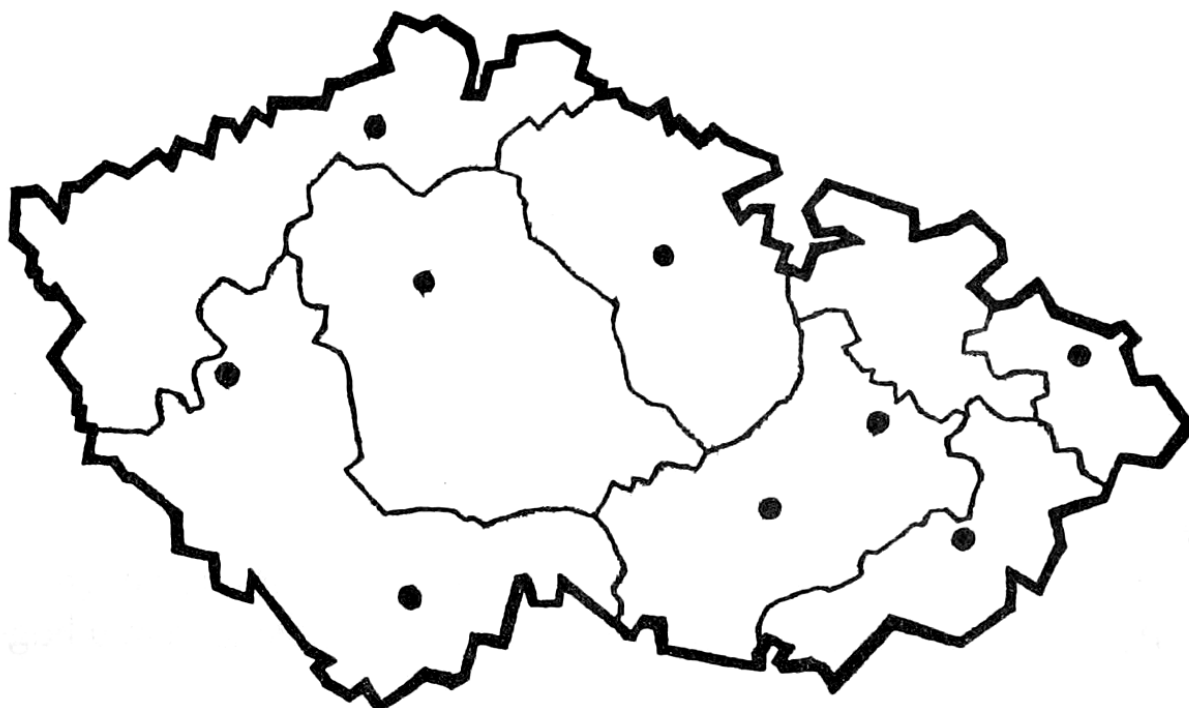
Býl dobrý rok, slunéčka ať dešť dostatek a haluze se pod střešňama enom ohybaly. Huž buli u stoky, tu slyš, kerak za ním něco řve. Tož, proč nendete? A te bochte, to só bochte! Nezvostaneš sama, jedno se vsát musíš.

Pozn.: Volně dle učebnice *Český jazyk 6* (Fraus), strana 99, cvičení 1.

ÚKOL

Pracovní list č. 2.

Do mapy společně zapište nářečí, kterými se v daných oblastech mluví.

Pozn.: Obrázek převzat z učebnice *Čeština pro 9. ročník* (Jinan), strana 23.

ZÁVĚR

Napište do sešitu názvy míst a osob podle zadání:

- KDE SE: pere prádlo, čeká, suší, opravuje, noclehuje, vaří a prodává káva, prodávají léky.
- KDE JSOU UMÍSTĚNY: stroje, kotle.
- KDE SE VYRÁBÍ: konzervy, pečivo, sklo.
- KDE SE SKLADUJE: led, seno.
- TEN, KDO: prodává maso, stříhá vlasy, pečuje o nemocné, nosí zavazadla, operuje nemocné lidi, vyrábí stoly a židle, prodává ovoce a zeleninu, maluje obrazy, peče chléb, vyšetřuje zločiny, vyrábí a prodává léky...

Pozn.: Cvičení podle KROBOTOVÁ, M. *Česká morfologie*, str. 14.